

Konkurence a zneužití spolkového členství

Ivo Telec*

I. ÚVOD

Spolkové právo je právem rozmanitým. Tato skutečnost nám vyvstane na povrch, jestliže si uvědomíme všechny možné právní souvislosti a návaznosti.¹ Mezi poměrně opomíjené stránky patří otázky konkurence členství. S nimi začasto souvisí též otázky možného zneužití členství na úkor spolku.

Jedna z těchto otázek se týká vztahu ústavně zaručeného politického práva spolčovacího (sdružovacího) ke konkurenci členství jednoho a téhož člena v několika spolicích se stejným nebo podobným předmětem činnosti.

Stalo se, že některé spolky začaly na rozrůstající se konkurenci členství reagovat přijímáním usnesení o zákazu dvojího členství ve dvou spolicích se stejným nebo podobným předmětem činnosti. Může jít samozřejmě i o vícenásobné členství.

Nutno předeslat, že žádný zákon nestanoví zákaz konkurence či souběhu členství ve více spolicích. Nicméně některá usnesení či jiná opatření spolkových orgánů, která jsou na základě stanov závazná pro každého člena určitého spolku, tak stanoví. Z praxe však není známo, že by něco podobného obsahovaly již spolkové stanovy. Pokud by tomu tak bylo, muselo by na věc reagovat Ministerstvo vnitra již při registraci takových stanov.

Důvody podobných zákazů mohou být různé. Nikoli na posledním místě se zde může projevit mechanické, dalo by se říci bezmyšlenkovité, přenášení zákazu konkurence z práva obchodního do práva občanského a spolkového, kde v zásadě nemá místo. Anebo je má v jiném významu, než v právu obchodním. Právo obchodních společenstev má sice blízko k právu spolkovému, vyjdeme-li z korporativní povahy těchto práv, nicméně účel obou práv, o který jde v první řadě, je zásadně odlišný.

Zatímco v právu obchodních společenstev se jedná o uplatnění ústavně zaručeného hospodářského práva podnikat či provozovat jinou hospodářskou činnost, v právu spolkovém jde o naplnění ústavně zaručeného politického práva spolčovacího, což je něco podstatně odlišného jiného.

Samozřejmě i spolek může podnikat či vůbec hospodařit. V naprosté většině případů se bez spolkového hospodaření ani nelze obejít.

II. POLITICKÉ PRÁVO SPOLČOVACÍ

Zůstaňme na chvíli u politického práva spolčovacího (čl. 20 odst. 1 Listiny). Toto ústavně zaručené veřejné subjektivní právo je podstatou spolkové činnosti. Spolkové hospodaření je jen dodatkem tohoto práva, který obvykle vyplývá z povahy spolkové činnosti. Lze si však představit i takový spolek, který nemá žádný majetek, který ani nevybírá členské příspěvky a vyvíjí pouze takovou spolkovou činnost, jejíž náklady si hradí každý člen ze svého. Může jít například o spolkovou činnost, která je omezena jen na organizaci výletů do přírody nebo na členské besedy, které nepřinášejí žádné náklady anebo si je každý člen přímo hradí sám ze svého.

Výkon politického práva spolčovacího lze podle čl. 20 odst. 3 Listiny omezit jen v případech stanovených zákonem, jestliže to je v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých.

Z ústavní povahy spolčovacího práva vyplývá, že toto právo lze uplatňovat souběžně v tom smyslu, že jeden a týž člověk může být členem více spolků. A to pochopitelně i těch, které mají shodné nebo podobné poslání či předmět činnosti.

Pokud by tomu snad mělo být jinak, musel by tak stanovit zákon, protože by se jednalo o omezení ústavně zaručeného práva politického. Zákon by tak musel stanovit pouze z důvodu, který připouští Listina (viz výše).

Žádný zákon neomezuje zmíněné právo v tom smyslu, že by zakazoval souběžné členství ve více spolicích se shodným nebo obdobným předmětem činnosti. Takový zákon ani nelze přijmout, protože by odporoval ústavnímu rámci možného omezení, které sleduje zcela jiné a mimořádné účely. Jinak řečeno, takové omezení by nebylo ústavně konformní.

Vraťme se však k praktickému životu spolkovému. Jestliže se stalo, že spolek přijal usnesení či jakékoli jiné opatření svého orgánu, kterým zakazuje svým členům souběžné členství v jiném spolku se shodným nebo podobným předmětem činnosti, jedná se o usnesení či jiné opatření protiústavní. Je v rozporu s čl. 20 odst. 1 a 3 Listiny.

Usnesení nebo jiné opatření spolkového orgánu to-

* Doc. JUDr. Ivo Telec, CSc., Katedra občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

¹ Obecně sv. např. TELEC, I.: Spolkové právo. 1. vyd. Praha: C. H. Beck 1998.

hoto druhu má právní povahu soukromoprávního projevu vůle. Z hlediska soukromého práva jde o právní úkon, který je neplatný pro rozpor s Listinou.

Podle českého práva je soukromoprávní úkon neplatný, příčí-li se svým obsahem nebo účelem zákonu nebo jej obchází (§ 39 obč. zák.). Rozšiřujícím výkladem *a minori ad maius* je neplatný též tehdy, příčí-li se ústavnímu zákonu anebo obchází-li jej. Platí-li neplatnost pro rozpor s obyčejným zákonem (slabým pojmem), o to více platí pro rozpor s ústavním zákonem (silným pojmem). V tom spočívá jeden z argumentů formální právní logiky, jehož použití není vyloučeno žádným jiným právně logickým argumentem.

V námi sledovaném případě se jedná o absolutní právní neplatnost, která působí mocí zákona od samého počátku (*ex tunc*) a silou zákona váže každého; tedy i soud. Vznikne-li v důsledku této neplatnosti škoda, odpovídá spolek za ni podle občanského zákoníku.

Proto platí, že žádný člen nesmí takové stanovy, usnesení či jiné spolkové opatření dodržovat, protože v opačném případě by svým jednáním porušoval český právní řád.

Rovněž tak platí, že spolek nesmí přijmout jakýkoli právní nebo jiný postih vůči svému členovi, který by jednal v souladu s českým právním řádem. Takový postih by byl od samého počátku neplatný a člen by měl právo na náhradu škody.

III. ZNEUŽITÍ ČLENSTVÍ A OTÁZKA NEKALÉ SOUTĚŽE

Důvody, které někdy vedou některé spolky k tomu, aby se pokoušely omezovat souběžná členství svých členů v některých jiných spolkách, mohou spočívat ve věcech hospodářských a soutěžních. Spolky se tím pokouší bránit před možným zneužitím členství.

Zneužití členství může spočívat v různých jednáních. Například může jít o úmyslné založení nového spolku s cílem postupně vytlačit dosavadní spolek z veřejné soutěže o dotace z veřejných prostředků nebo ze zájmu soukromých sponzorů. Jiným důvodem může být například přetahování členů, zvláště těch, kteří mají sdostatek zkušenosti nebo mají patřičnou kvalifikaci k určitým činnostem apod. Nemusí však jít jen o přetahování členů kvalifikovaných. Může jít o přebírání jakýchkoli členů jen proto, aby přijímající spolek měl početnější členskou základnu. A v důsledku toho, aby mohl uplatňovat požadavky na větší veřejné

dotace nebo soukromé sponzorské dary.

Tyto a další případy dosvědčují nekalosoutěžní praktiky, s nimiž se lze setkávat ve všech soutěžních oblastech. Tedy i na poli spolkového života, kdy si jsou spolky navzájem soutěžiteli. Může jít a často také jde o hospodářskou soutěž o „zdrojovou klientelu“.²

Postižený spolek je pro podobné případy vybaven celou řadou nároků na ochranu proti nekalé soutěži (§ 53 a násl. obč. zák.). Rušitelem řádné soutěže může být podle konkrétních okolností případu nejen konkurenční spolek, ale i vlastní člen.

Zneužití členství je obecně vzato postižitelné i jinak. Tedy mimo případy nekalé soutěže, o které se nemusí pokaždé jednat. Podle § 3 odst. 1 obč. zák. musí být výkon členských práv v souladu s dobrými mravy a oprávněnými zájmy jiných. Jinak je výkon členských práv absolutně právně neplatný. Neplatný je také jakýkoli nemravný právní úkon; například kupní smlouva proti dobrým mravům nebo vznik spolkového členství proti dobrým mravům.

IV. ZÁVĚR

Otázka protikonkurenčních opatření je v právu spolkovém pojata – ve srovnání s právem obchodních společenstev – poněkud odlišně. Důvod spočívá v tom, že prvořadě je v tomto právu sledováno uplatnění politického práva spolčovacího, nikoli práv hospodářských. To však nevyklučuje vznik hospodářské soutěže mezi jednotlivými spolky. Tudíž nelze vyloučit ani zneužití této soutěže na úkor druhého soutěžitele. Vyloučit nelze ani případy zneužití členství mimo soutěžněprávní vztah.

Podobným situacím lze nepochybně čelit preventivně. Nelze však mechanicky přenášet protikonkurenční instituty obchodního práva do práva spolkového, které je zcela odlišné právní povahy. Zejména pokud jde o jeho povahu ústavněprávní. Prevence zde spočívá zejména v celoživotní mravní výchově.

České soukromé právo, jmenovitě právo občanské a právo proti nekalé soutěži, obsahuje dostatek legálních ustanovení, která lze účinně aplikovat na případy zneužití spolkového členství nebo zneužití spolkové soutěže. V naprosté většině případů se jedná nejen o případy právní, ale též mravní. Mravnost a právnost se v těchto případech překrývají a navzájem se podporují.

² Srv. HAJN, P.: Soutěžní chování a právo proti nekalé soutěži. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita 2000, s. 75.